

Отримано

Голова спеціалізованої
вченої ради

ДФ 26.133.058

д. н. н., проф. Петрошко Ж.В.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.058 у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи факультету
психології, соціальної роботи та
спеціальної освіти
Петрошко Жанні Василівні

ВІДГУК

офіційного опонента Сургової Світлани Юріївни, кандидата педагогічних наук, доцента, про дисертаційну роботу Скіпальської Галини Богданівни «Соціальна підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що у контексті сучасних подій, зокрема воєнного стану в Україні, соціальна підтримка вразливих груп населення набуває особливого значення та інших сутнісних ознак — ключова роль відводиться змісту надання соціальних послуг, синергії ресурсів державних і неурядових організацій, кваліфікованості фахівців соціальної сфери та їхнім можливостям на належному рівні здійснювати таку підтримку. Домашнє насильство залишається гострою соціальною проблемою та в умовах війни набуває підвищеної актуальності через підвищену вразливість потенційних жертв. Важливу роль у соціальному захисті громадян під час війни виконують громадські та благодійні організації. У такий період саме недержавний сектор має змогу швидко відреагувати на суспільні запити та бути гнучким у розв'язанні гострих соціальних проблем. Отже, громадські та благодійні організації спроможні в межах українського законодавства розширювати можливості соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства. З огляду на зазначене вище, дисертаційне дослідження Г.Б. Скіпальської є своєчасним, доцільним, а отже, актуальним.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних)

Проведений аналіз дисертаційної роботи дозволяє засвідчити, що здобувачкою отримано вагомі наукові результати. У дисертації цілісно та системно досліджено проблему соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями, а саме:

- вперше обґрунтовано сутність соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями;
- розроблено модель надання соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями, яка містить концептуально-цільовий компонент (доступність та своєчасність надання соціальних послуг, якість і гнучкість під час їхнього надання, індивідуальний підхід до отримувача послуг та раціональне оцінювання надання соціальних послуг); змістово-технологічний компонент (змістовність, технологічність у наданні соціальних послуг); організаційно-фаховий компонент (організаційність, належне ресурсне забезпечення організацій, достатній рівень професіоналізму фахівців, наявність державного замовлення, участь у соціальному замовленні на надання соціальних послуг);
- удосконалено підходи до організації та здійснення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, в діяльності громадських і благодійних організацій.

Уточнено роль громадських і благодійних організацій у здійсненні соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства. Подальшого розвитку набули теоретичні засади соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, та організаційно-фахові, змістово-технологічні положення щодо забезпечення такої підтримки в діяльності громадських і благодійних організацій.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в розширенні та поглибленні науково-теоретичних засад дослідження соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, визначенні основних критеріїв у наданні соціальних послуг постраждалим жінкам та розробленні моделі надання соціальної підтримки жінкам, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями. Практичне значення дослідження полягає у впровадженні моделі надання соціальної підтримки

жінкам, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями; апробації різних форм роботи із жінками, які є отримувачами соціальних послуг. Основні положення та висновки дисертації можуть бути використані в діяльності фахівців із соціальної роботи/соціальних працівників, соціальних педагогів, практичних психологів та інших зацікавлених спеціалістів/фахівців державних та громадських (благодійних) організацій. Водночас вони можуть послугувати теоретичною та практичною базою для спеціалістів центрів соціальних служб, які працюють із різними категоріями населення, зокрема з жінками, постраждалими від домашнього насильства. Також теоретичні напрацювання та емпіричні результати можна використовувати викладачам (науковцям) закладів вищої освіти в розробленні навчальних дисциплін «Соціальна підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства», «Соціальна робота з групами ризику» (для студентів першого (бакалаврського) освітнього ступеня), «Сучасні стратегії надання соціальних послуг», «Сучасні моделі соціальної роботи з різними групами отримувачів послуг», «Соціально-педагогічна робота із вразливими групами населення» (для студентів другого (магістерського) освітнього ступеня) спеціальності «Соціальна робота» тощо.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації зумовлена ґрунтовним опрацюванням теоретичних джерел і їх глибоким аналізом. Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертації Галини Скіпальської, оцінюємо як теоретично і емпірично обґрунтовані й достовірні. Вони базуються на використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, таких як: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення, порівняння; емпіричних — контент-аналіз нормативно-правових документів, анкетування, експертні інтерв'ю; методи математичної статистики з метою кількісної обробки даних і визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів. Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується позитивними відгуками організацій, де впроваджувалися матеріали дисертації, про що свідчать відповідні довідки в додатках дисертації. Висновки адекватно відображають основний зміст дисертації й презентують результати успішної реалізації поставлених у дослідженні завдань і досягнення мети.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Визначені в дисертації завдання здобувачка виконала на високому рівні. Галина Богданівна чітко сформулювала мету дослідження, для її досягнення вдало визначила завдання та обрала доцільні методи. Представлений текст наукового дослідження демонструє, що здобувачка опанувала методологію наукової діяльності, уміло застосовує її на практиці, а отже, оволоділа необхідними для доктора філософії компетенціями.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Результати дослідження висвітлено у 19 наукових публікаціях авторки, із яких 11 відображають основні наукові результати дисертаційної роботи (4 публікації у фахових наукових та періодичних виданнях України, 4 публікація в іноземному періодичному виданні проіндексованих у базі даних Web of Science Core Collection). Аналіз змісту цих публікацій підтверджує, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, викладено достатньо повно. Ступінь апробації результатів дослідження також підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Дисертація відповідає сучасним вимогам до наукових робіт. Робота характеризується чіткою структурою та складається з анотації, списку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (195 джерел, 22 з яких іншомовні) та додатків. Анотація дисертації достатньо повно відображає структуру, основні положення, результати та висновки дослідження й дає цілісне уявлення про хід його проведення.

Виконаний дисертанткою у першому розділі («Теоретичні засади соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства громадськими та благодійними організаціями») детальний аналіз проблеми соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства громадськими та благодійними організаціями. Окреслено сучасну специфіку роботи із жінками, розглянуто наукові підходи до формування соціальної політики держав щодо захисту прав та інтересів жінок, розглянуто

міжнародний досвід роботи державних та громадських об'єднань у досліджуваному аспекті.

Як позитивне, слід відзначити аналіз різних підходів до організації та здійснення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, у межах роботи громадських і благодійних організацій. Підкреслено необхідність запровадження в Україні нових форм та методів роботи громадських і благодійних організацій із жінками, постраждалими від домашнього насильства.

Обґрунтованим є визначення ключового поняття «соціальна підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями», яка розглядається як комплекс дій та заходів громадських і благодійних організацій, спрямованих на різновекторну (емоційно-мотиваційну, інформаційно-когнітивну, реабілітаційно-поведінкову) підтримку жінок, які постраждали від домашнього насильства, через надання їм соціальних послуг на засадах доступності, своєчасності, змістовності, технологічності в умовах належного ресурсного забезпечення і міжсекторної та міждисциплінарної взаємодії.

У другому розділі дисертації «Практична організація соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, в громадських та благодійних організаціях», проаналізовано систему забезпечення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, в Україні. Окреслено послуги, що надаються особам, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, зокрема жінкам. Визначено найбільш типові спеціалізовані послуги для жінок, які постраждали від домашнього насильства: кризового та екстреного втручання; денного догляду; консультування; соціальної адаптації; представлення інтересів; соціального супроводу; соціальної профілактики. Виокремлено суб'єкти, які можуть надавати послуги постраждалим жінкам.

До основних здобутків дисертаційного дослідження слід віднести те, що проведений дисертанткою факторний аналіз дозволив визначити сильні та слабкі сторони державних організацій та організацій громадянського суспільства щодо соціальної підтримки жінок, постраждалих від домашнього насильства. З урахуванням визначених сильних та слабких сторін встановлено, що організації громадянського суспільства мають підстави та можуть створювати спеціалізовані служби підтримки постраждалих від насильства осіб та впроваджувати інші інноваційні форми соціальної роботи із жінками, які постраждали від домашнього насильства.

Представлено опис розробленої моделі надання соціальної підтримки громадськими та благодійними організаціями жінкам, які постраждали від домашнього насильства. Визначено та охарактеризовано основні елементи концептуально-цільового, організаційно-фахового, змістово-технологічного компонентів моделі.

Результати емпіричного дослідження щодо структури та змісту надання соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями представлено дисертанткою в *третьому* розділі дослідження.

Становлять науковий інтерес визначені та описані компоненти, розробленої в межах дисертаційної роботи моделі надання соціальної підтримки жінкам, постраждалим від насильства, які належним чином імplementовано на практиці: *концептуально-цільовий* компонент забезпечено належним рівнем доступності послуг і відсутністю об'єктивних перешкод для їхнього своєчасного отримання, індивідуальним підходом до отримувачів соціальних послуг, гнучкістю під час розв'язання проблем жінки, високим рівнем якості отриманих послуг та задоволеністю отримувачів соціальних послуг наданої їм допомоги; *організаційно-фаховий* компонент упроваджено через повноцінно налагоджену співпрацю у внутрішній структурі організації та з зовнішніми суб'єктами, тісну взаємодію із суб'єктами у сфері протидії насильству (організаційність), наявність належного ресурсного забезпечення для надання базових послуг, залучення співробітників організацій до навчання, перенавчання та курсів підвищення кваліфікації, що забезпечує професійний розвиток фахівців, а також надання підтримки через супервізію; *змістово-технологічний* компонент забезпечено через упровадження провідних вітчизняних та міжнародних практик (змістовність), надання широкого комплексу соціальних послуг, орієнтованих не лише на розв'язання проблеми насильства і подолання його наслідків, а й на покращення життєвої ситуації отримувача соціальних послуг загалом, застосування різноманітних форм роботи як безпосередньо із постраждалими жінками, так і з іншими членами родини, зокрема, дітьми (технологічність).

До основних здобутків дисертаційного дослідження слід віднести розроблену та апробовану модель надання соціальної підтримки громадськими та благодійними організаціями жінкам, які постраждали від домашнього насильства, яка може слугувати поштовхом для пошуку нових практик соціальної роботи з постраждалими групами населення, дасть змогу місцевим громадським і благодійним організаціям відкрито і успішно брати участь у соціальному замовленні, що передбачає державне фінансування. Доведено, що

неурядові організації є повноцінними надавачами соціальних послуг, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству. Соціальна підтримка такими організаціями постраждалих жінок за допомогою надання їм адресних, доступних, відкритих, гнучких і своєчасних послуг соціального спрямування — комплексна та дієва, а самі громадські та благодійні організації — значний додатковий ресурс/елемент у системі соціальної підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Текст дисертації супроводжується таблицями, які висвітлюють отримані в ході дослідження напрацювання. Кожна з таблиць є результатом узагальнення та систематизації теоретичного і практичного матеріалу, що свідчить про якісний рівень дослідження. Ґрунтовним та доречним є використання методів математичної статистики, графічного зображення кількісних та якісних даних, отриманих у ході констатувального та формуального етапів експерименту.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки логічні і послідовні, вичерпно та різнобічно розкривають сформульовані завдання.

Отже, усе викладене вище, дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертації Г.Б. Скіпальської достатньо обґрунтовані і достовірні, а представлені в ній результати мають як теоретичне, так і практичне значення для забезпечення організації соціальної підтримки громадськими та благодійними організаціями жінок, які постраждали від домашнього насильства.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикацій, фальсифікації. Представлений до захисту текст дисертації є оригінальним. Виявлені за допомогою програми Unichek текстові співпадіння (цитування) мають відповідні посилання на джерела, які внесені до списку. Запозичення, які є в тексті роботи, не мають ознак плагіату. Робота визнається самостійною. Ідеї та елементи праць інших науковців, цитати супроводжуються належними посиланнями на авторів та джерела інформації. Особистий внесок здобувача у друкованих працях, наведено у списку опублікованих робіт за темою дисертації.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Належно оцінюючи позитивні здобутки, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні неточності, дискусійні моменти та висловити зауваження і власні судження:

1. У вступі дисертаційного дослідження авторкою на основі аналізу наукових джерел, нормативно-правових актів, стану надання соціальних послуг жінкам, які постраждали від домашнього насильства, виявлено низку суперечностей, які, на думку дослідниці, мають місце і актуалізують досліджувану проблему. На нашу думку, на сторінках дисертації дослідниці вартувало відобразити наскільки отримані в процесі дослідження результати вплинули на вирішення означених суперечностей.
2. Дисертаційне дослідження значно б виграло за умови відображення в (п.1.1.) історичних аспектів становлення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства громадськими та благодійними організаціями.
3. Беззаперечним здобутком дисертантки є виокремлення кращих європейських підходів (п.1.3.) до організації й здійснення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями, водночас, слід було б більш конкретно представити досвід міжнародних жіночих правозахисних організацій, що мають багаторічний досвід допомоги постраждалим від гендерно зумовленого насильства.
4. Позитивно оцінюючи напрацювання дослідниці в ході розробки моделі (п.2.2.) надання соціальної підтримки жінкам, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями, зазначимо, що врахування комплексу заходів, спрямованих на зміну насильницької поведінки кривдника, оволодінню ними навичок безконфліктного спілкування, ефективної комунікації, додало б моделі завершеного характеру.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей

Аналіз представлених матеріалів (дисертація, анотація, публікації за темою дисертації, матеріали щодо апробації результатів) свідчить про наукове сумління та глибокі теоретичні знання дисертантки, досконале володіння

методами наукового дослідження. Відзначимо, що рецензоване дослідження відрізняється високою культурою науково-теоретичного мислення авторки, грамотністю у побудові й викладі наукового матеріалу. В процесі дослідження здобувачка проявила вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію, здатність до самостійності, критичності і гнучкості мислення.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Галини Богданівни Скіпальської «Соціальна підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями», представлена до захисту на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а його авторка Скіпальська Галина Богданівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, управління
і педагогіки Чорноморського національного
університету імені Петра Могили

 Світлана СУРГОВА

